

สรุปรายงานการประชุมในวันที่ 28 พ.ค. 2555

ในหัวข้อเรื่อง

“ล่าสุด FTA: ตรวจสอบความพร้อมประเทศไทยในยุคสมัย “สู่ประชาคมอาเซียน”

สถานการณ์และแนวโน้ม FTA ภายใต้บริบท AEC การหวนคืนสู่เอเชียของสหรัฐฯ, การคงอยู่ของจีนและญี่ปุ่น

อ.วรศักดิ์ มหัทธโนบล และ รศ. ดร. กุลลดา เกษบุญชู มีดี

เริ่มต้นจากบทบาทของสหรัฐฯในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา สหรัฐสร้างวาทกรรม “การพัฒนา” ซึ่งแปลว่า การเปิดพื้นที่ให้ทุนนิยมเข้ามาทำงานได้เต็มที่ เบื้องหลังของการก่อตั้งอาเซียน คือ สหรัฐและญี่ปุ่น โดยญี่ปุ่นเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ให้ ASEAN เป็นฐานการผลิตของญี่ปุ่นตั้งแต่ช่วงปี 1970 แต่มาประสบความสำเร็จราวปี 1980 ในการสร้างเครือข่ายการผลิตสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ และพัฒนาต่อมาเป็นยานยนต์ ดังนั้นญี่ปุ่นจึงผลักดัน AFTA ในยุครัฐบาลคุณอนันท์ ในปี 1990 เพราะจะได้ทำให้เกิดความคล่องตัวในการเคลื่อนย้ายชิ้นส่วนสินค้าของญี่ปุ่น การให้เหตุผลสร้างข้อตกลงทางเศรษฐกิจอย่างนามธรรมว่าเป็นเจตจำนงและผลประโยชน์ของภูมิภาค แท้จริงแล้วเป็นแรงผลักดัน และผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจ อย่างญี่ปุ่น หลังจากญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการสร้าง Economic Integration กับประเทศอาเซียนเก่า เมื่อจะขยับมาทำกับอาเซียนใหม่ก็ต้องมาเจอจีน เนื่องจากจีนมีอิทธิพลอย่างสูงในภูมิภาคแม่โขง และนี่คือสภาพแวดล้อมที่สหรัฐฯอเมริกาต้องเผชิญหากพยายามกลับไปเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคอีกครั้งหนึ่ง จีนเข้ามาลงทุนในภูมิภาคแม่น้ำโขงอย่างมากทั้งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เชื้อความสะดวกแก่กระบวนการเศรษฐกิจของจีน ความร่วมมือด้านความมั่นคง ด้านการทหาร ซึ่งทำให้จีนมีอิทธิพลมากขึ้นในภูมิภาคอย่างรวดเร็ว

ในปี 1998 จีนได้เปิดประเทศ สร้างพันธมิตรทางเศรษฐกิจโดยไม่เกี่ยงความต่างอุดมการณ์ทางการเมือง ให้อุตสาหกรรมทุนนิยมทำงานเต็มที่ และพยายามเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกเพื่อขยายเศรษฐกิจการค้า ซึ่งจีนได้ใช้ทุนนิยมเป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจขยายสังคมนิยมแบบจีน แม้เราจะเห็นภาพการเติบโตขยายตัวอย่างรวดเร็วของบริษัทข้ามชาติจีน และการลงทุนของจีน แต่ไม่ใช่เป็นการลงทุนโดยภาคเอกชนทั้งหมด กิจกรรมจำนวนมากยังถือครองโดยรัฐ หรือร่วมทุนโดยรัฐ ดังนั้นบริษัทเอกชนของจีนที่เข้ามาทำการค้าในภูมิภาคนี้อาจเป็นของรัฐบาล อีกทั้งจีนได้พยายามที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งของ WTO โดยสิ่งที่จีนต้องทำเพื่อที่จะเป็นสมาชิก WTO 1. เจรจากับอเมริกา 2. เปิดการค้าเสรีทันทีที่ได้สำเร็จข้อตกลงในการเป็นสมาชิก 3. เสรีทางการเงิน เช่น มีการเปิดแบงก์ต่างชาติขึ้นในประเทศจีน

จีนมีการเตรียมพร้อมในการเกิดขึ้นของ ASEAN เช่นการเตรียมท่าเรือ การขนส่งของสินค้าที่มาจาก ASEAN ซึ่งแสดงถึงความพร้อมของจีนในการเกิดขึ้นของ ASEAN ในการรุกทางเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้ ตัวอย่าง

ของประเทศใน ASEAN ที่จีนมีบทบาทอย่างมากคือที่ประเทศลาว 1.สินค้าจากจีนได้เข้าไปเยอะมากในลาว เพราะราคาถูก 2. ประชากรจีนได้ขยายเข้ามาในลาว

ส่วนทางด้านบทบาทของสหรัฐ ก่อนหน้านั้นสหรัฐไม่ได้สนใจในภูมิภาคนี้มากนัก แต่ภายหลังได้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายในยุคของประธานาธิบดีโอบามา ทำให้สหรัฐเข้ามาสนใจในภูมิภาคนี้มากขึ้นได้สนใจในด้านการเติบโตของจีนในภูมิภาคนี้ เช่น ในด้านสิ่งแวดล้อม สหรัฐและจีนมีการหารือทำข้อตกลงเรื่องความร่วมมือด้านพลังงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตามยังไม่พบการพุ่งเป้าไปที่ทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจนเท่าไรนัก จีนวิตกกังวลในการเข้ามาของสหรัฐในภูมิภาคนี้และพร้อมที่จะต่อกรกับสหรัฐในด้านต่างๆ

สำหรับไทย ในอนาคตไทยได้พุ่งเป้าที่จะขยายเศรษฐกิจกับจีนเป็นอีก 10 เท่า ซึ่งจะต้องพิจารณาต่อไปว่าจะจะเป็นผลประโยชน์หรือผลเสียต่อไทยมากกว่ากัน หากจะถามว่าเตรียมพร้อมแค่ไหนกับการเป็น AEC ก็ต้องพิจารณาที่โครงสร้างการผลิตของประเทศ พิจารณาว่าคุณเป็นใคร ผลิตอะไร หากเป็นชาวนาผลิตข้าวก็ต้องถามว่าพร้อมไหมที่จะสู้กับชาวนาผู้ผลิตข้าวเหมือนกันในประเทศพม่า ลาว เขมร

Inside Trans-Pacific Partnership Agreement (TPPA) by Sanya Reid Smith, Third World Network

เนื้อหาการเจรจา TPPA เป็นความลับมาก อย่างไรก็ตามข้อเรียกร้องหลักของสหรัฐไม่น่าจะแตกต่างจากข้อตกลงการค้าเสรีของสหรัฐกับประเทศต่าง ได้แก่

- การยกเลิกภาษีส่งออก ไทยจะต้องยกเลิกภาษีการส่งออก เพื่อที่ทางสหรัฐจะได้รับวัตถุดิบที่มีราคาถูกสำหรับการแปรรูปแล้วนำกลับมายขายในประเทศที่กำลังพัฒนาอีกครั้งในราคาที่แพงกว่า
- TRIPs Plus Plus ที่จะมีผลกระทบทั้งด้านการเข้าถึงยา และด้านการศึกษา เช่น กรณีลิขสิทธิ์หนังสือตำราที่เพิ่มเป็นถึง 120 ปี ตลอดจนปัญหาสิทธิบัตรพันธุพืช และสิ่งมีชีวิตที่จะเปิดให้มีการจดสิทธิบัตรเป็นเจ้าของพันธุกรรมได้ง่ายขึ้น
- การคุ้มครองสิทธินักลงทุนที่มีการให้นิยามความหมายการเวนคืนโดยอ้อมที่กว้างมาก จนรัฐแทบไม่สามารถกำหนดนโยบายด้านคุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพของประชาชน หากเป็นการไปกระทบกับกิจกรรมทำกำไรของบริษัทเอกชน เรื่องนี้มีกรณีศึกษาจำนวนมากที่รัฐต้องจ่ายเงินค่าเสียหายแก่บริษัทเมื่อถูกฟ้องร้อง เช่น ในแคนาดา และเม็กซิโก จากกรณี NAFTA ถึงแม้ภายในข้อตกลงนี้จะมีบทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตามบทนี้ไม่มีความชัดเจนเท่าไร
- ประเด็นสำคัญที่เพิ่มเติม คือประเด็นการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ ที่มีมูลค่าประมาณ 25 % ของ GDP และเป็นเครื่องมือของรัฐในการกระตุ้นเศรษฐกิจ และการจ้างงานในประเทศ ก็จะต้องเปิดเสรีให้กิจการจากต่างประเทศเข้ามาแข่งขันได้

ข้อท้าทายและภัยซ่อนเร้นว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญา

โดย คุณ เฉลิมศักดิ์ กิตติตระกูล (มูลนิธิเข้าถึงเอดส์), รศ. ดร. นุศราพร เกษสมบุรณ์ (คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น), คุณสุรเดช อัครวินทรางกูร (อดีตผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิบัตร กรมทรัพย์สินทางปัญญา)

การเจรจาแบบทวิภาคี เพื่อสร้างข้อตกลงการค้าเสรีนั้น ประเด็นหลักต้นสำคัญคือ ข้อตกลงทรัพย์สินทางปัญญา (Trade Related Intellectual Property Rights:TRIPs) ที่มากไปกว่าข้อตกลงภายใต้ WTO เรียกกันว่า TRIPs Plus ข้อตกลง TRIPs ภายใต้ WTO นั้นเป็นข้อตกลงแบบยืดหยุ่นเอื้อให้รัฐบาลแต่ละประเทศสามารถยกเว้นการบังคับใช้สิทธิบัตรในกรณีรักษาโรค เพื่อสร้างหลักประกันการเข้าถึงยาของประเทศ แต่ TRIPs Plus มีเงื่อนไขหลายประการที่เอื้อให้เกิดการผูกขาดของบริษัทยามากขึ้น ได้แก่ ประเด็นข้อมูลการขึ้นทะเบียนยา การยืดระยะเวลาสิทธิบัตร การงดบังคับใช้สิทธิ การบังคับใช้กฎหมายสิทธิบัตรอย่างเข้มงวด การให้นิยามความหมายยาปลอมเกินความรวมถึงยาชื่อสามัญ การให้อำนาจศาลการยึดยา ที่สงสัยว่าจะเป็นยาปลอมในขณะขนส่ง ตลอดจนให้บริษัทฯ เข้าไปมีส่วนอยู่ในการกำหนดนโยบายสาธารณสุข และการกำหนดราคา ยา ภายใต้ข้ออ้างความโปร่งใส

ภายใต้ข้อตกลง TPPA จะเป็นเหมือน TRIPs บว สหประชาชาติ บวกสหภาพยุโรป และบวก TPPA ที่เห็นชัดเจนว่าเน้นหลักประกันรายได้ที่มั่นคงไม่ลดน้อยถอยลงของบริษัทฯ มากกว่าการเข้าถึงยาของประชาชน

ยืนยันได้จากรายงานวิจัยพบว่าการขยายของสิทธิบัตร จะทำให้เราต้องจ่ายค่ายาเพิ่มขึ้นมหาศาล เช่น ถ้าเราจับทุกข้อตกลงเราจะต้องสูญเสียเงินเพิ่มขึ้นเป็น 799,887 ล้านบาท โดยสรุปแล้วทุกการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ไม่ควรรับทรัพย์สินลิขสิทธิ์, ไม่ควรขยายเวลาสิทธิบัตร, ต่อต้านการผูกขาดทางการค้า

ทั้งนี้บทเรียนจากการมีส่วนร่วมในทีมเจรจา คณะสิทธิบัตร ทางข้าราชการในคณะเจรจาก็ได้พยายามอย่างยิ่งยวดที่จะรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ ประชาชนไทย และหากจะรักษาไว้ได้เราก็ไม่ควรเจรจา TRIPs Plus

ภาคการเกษตรไทยกับเออีซี พร้อมแล้วจริงหรือ? โดยคุณวิฑูรณ์ เลียนจรรย์ (ผู้อำนวยการมูลนิธิชีววิถี)

เมื่อพิจารณาจากการเปิดเสรีการค้า และการลงทุนในประเด็นการเกษตรของไทยที่ไม่ได้มีการกำหนดรายการสินค้าอ่อนไหว และกิจการสงวนหวงห้ามไม่ให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนดำเนินกิจการชี้ให้เห็นชัดเจนว่า ประเทศไทยไม่ให้ความสำคัญกับการปกป้องการผลิต และเกษตรกรรายย่อย ตลอดจนความมั่นคงทางอาหาร มีแนวโน้มว่าหากเปิดการค้าเสรีการค้าสินค้าเกษตรอย่างเต็มรูปแบบแล้วจะกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของไทยอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น การผลิตข้าว และมันสำปะหลัง ที่ไทยเรามีการต้นทุนการผลิตสูงกว่าประเทศเพื่อนบ้าน ขณะที่ผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่า การเปิดเสรีการลงทุนก็จะยิ่งสร้างโอกาสให้ทุนการเกษตรขนาดใหญ่เข้ามาครอบครองผูกขาดเมล็ดพันธุ์มากขึ้นจากเดิมที่มีการผูกขาดอย่าง

รุนแรงอยู่แล้ว ยิ่งไปกว่านั้น คณะนักวิจัยที่ทำการศึกษาให้รัฐบาลเพื่อพิจารณาเรื่องการค้าเสรีการลงทุนด้านการเกษตร มีความเกี่ยวข้องกับบริษัทเมล็ดพันธุ์ยักษ์ใหญ่ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าคิดว่าการเปิดการค้าเสรีนั้นจะเป็นผลประโยชน์บริษัทยักษ์ใหญ่

AEC กินได้? เห็นหัวผู้คน? ประชาชนอยู่ตรงไหน? โดย คุณสารี อ๋องสมหวัง เลขาธิการมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค

ได้มีกล่าวอ้างไว้ว่าหากไทยเปิดเสรีทางการค้า ผู้บริโภคจะได้รับผลประโยชน์มากขึ้น มีสินค้าให้เลือกมากขึ้นราคาถูกลง แต่ความเป็นจริงก็คือ เรามีโอกาสมีสิทธิเลือกหรือไม่ สินค้ามีความปลอดภัยเพียงไร และมีกลไกที่เพียงพอในการคุ้มครองผู้บริโภคหรือไม่

สำหรับ ASEAN ได้มีกลไกการคุ้มครองผู้บริโภค ที่เรียกว่า ASEAN Committee on Consumer Protection ที่มีกรรมการหลายฝ่าย ซึ่งดูแลงานในด้านต่างๆ มีแผนงานระหว่างปี 2012-2015 ในระบบการเตือน สินค้าที่อันตราย, กลไกการปัญหาและเยียวยาความเสียหายผู้บริโภค, งานฝึกอบรมและการศึกษา, และการแลกเปลี่ยนและร่วมมือในการคุ้มครองผู้บริโภคกับหน่วยงานอื่นๆ อีกทั้งมีการตั้งเว็บไซต์ให้ร้องเรียนสินค้าต่างๆที่พบปัญหา แต่ก็ยังไม่มีแผนงาน และการปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรมแต่อย่างใด

สุขภาพประชาชน สุขภาวะสังคม อยู่ตรงไหน โดย คุณอารีกุล พวงสุวรรณ ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา กระทรวงสาธารณสุข

ภายใต้ข้อเรียกร้องการเจรจาเปิดการค้าเสรีกับฮันดู สินค้าสำคัญที่ฮันดูผลักดันการเปิดเสรีคือ สินค้าแอลกอฮอล์ และบุหรี่ ซึ่งหากมีการเปิดเสรีจะมีการขยายตัวของการนำเข้า สินค้ามีราคาถูกลง และมีผู้บริโภคมากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในเยาวชนที่มีอายุน้อย ที่สำคัญจะกระทบกับการกำหนดนโยบายสาธารณะ และมาตรการของรัฐในการคุ้มครองสุขภาพของประชาชน อาทิเช่น การใส่คำเตือน, การกำหนดให้เปิดเผยข้อมูลส่วนประกอบ การควบคุมการโฆษณา การกำหนดเวลาและสถานที่จำหน่าย เป็นต้น มากไปกว่านั้นรายได้ของรัฐบาลนั้นก็ลดลง เนื่องจากไม่สามารถเก็บภาษีการนำเข้า ซึ่งเป็นเงินที่นำมาใช้ในการพัฒนาต่างๆของประเทศ ดังนั้นควรกำหนดให้สุรา และบุหรี่ เป็นสินค้าอ่อนไหว ไม่ควรมีการเจรจาบรรจุอยู่ในรายการเปิดเสรี

แรงงานข้ามแดน แรงงานได้ประโยชน์จริงไหม โดย คุณปรานม สมวงศ์ จาก ASEAN Watch

แรงงานส่วนมาก ไม่ได้ได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ ASEAN ได้รับรายได้น้อย และเมื่อมีการเปิดการค้าเสรี แรงงานที่ได้รับอนุญาตจาก ASEAN ให้เคลื่อนย้ายเสรีได้นั้น มีเพียงแค่ 7 อาชีพหลักเท่านั้น ได้แก่ วิศวกร, พยาบาล, สถาปัตย์กร, การสำรวจ, แพทย์, ทันตแพทย์, และ บัญชี ซึ่งจะเริ่มดำเนินการในปี 2558

ในทางกลับกันแรงงานที่เป็นจำนวนมากของแต่ละประเทศกลับไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร ทำให้เกิดการวิตกรอนสิทธิขั้นต่ำของแรงงาน การที่ประเทศใน ASEAN ให้ความสำคัญเฉพาะกับกลุ่ม 7 อาชีพหลักนั้น จะทำให้แรงงานอื่นๆไม่ได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาด้านทักษะ อีกหนึ่งปัญหาคือไม่มีสภาพแรงงานใน ASEAN ไม่ส่งเสริมการสร้างอำนาจต่อรองของแรงงาน เน้นการส่งเสริมการแข่งขันด้านประสิทธิภาพการผลิตซึ่งเป็นการแข่งขันด้านค่าแรงถูก การหลอมรวมทางเศรษฐกิจอาเซียนจึงเป็นเพียงการรวมหัวกันกดค่าแรงงานนั่นเอง

เปิดการค้า...ของเสียอันตรายเสรี โดย คุณเพ็ญใจม แซ่ตั้ง มูลนิธิบูรณะนิเวศ

ในปัจจุบันการกำจัดขยะอันตรายของประเทศที่พัฒนาแล้วคือ การส่งออกไปยังประเทศกำลังพัฒนา และประเทศพัฒนาเหล่านี้จะสร้างและขายสินค้าสำหรับการกำจัดขยะอันตรายเหล่านี้ในประเทศที่ถูกนำขยะไปทิ้ง ซึ่งจะทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ประเทศญี่ปุ่นเป็นผู้นำในการสร้างเครือข่ายขยะพิษในเอเชีย และอาเซียน ข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับทุกประเทศในอาเซียน จะบรรจุเรื่องของขยะ ที่กลายมาเป็นสินค้า ปัจจุบันในไทยของเสียที่เป็นอันตรายต่อสภาพแวดล้อมได้เริ่มเข้ามาในไทยมากขึ้น นับตั้งแต่การลงนาม JTEPA

ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาจากวิทยากรในช่วงนี้: ควรที่จะสื่อสารกับสาธารณะให้เตรียมตัวกับการเปิดการค้าเสรี, ควรที่จะชะลอในการเปิดตัว หรือยกเว้นบางส่วน เนื่องจากประเทศไทยและ ASEAN ยังไม่มีความพร้อมต่อการรับมือกับการเปิดการค้าเสรี, ควรเปิดพื้นที่สำหรับภาคประชาชนในการมีเสียงให้มากขึ้น ในการทำการค้าเสรี, รัฐบาลควรมองในระยะไกลมากขึ้นว่าสินค้าบางส่วนนั้นจะมีผลกระทบต่อไทยอย่างไร

ในกระบวนการเจรจาจัดทำหนังสือสัญญาระหว่างประเทศ การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพและสังคม เป็นจริงได้หรือไม่ อย่างไร โดย ดร. บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

กรอบเจรจาจะมีประโยชน์หากได้กำหนดขอบเขตไว้อย่างชัดเจน การเจรจาประเมินผลกระทบด้านสุขภาพและสังคม หรือที่เรียกว่า HIA นั้นเป็นจริงได้ โดยสามารถที่จะประกอบด้วยขั้นตอนทั้งหมดห้าขั้นตอน ตั้งแต่การเริ่มต้นที่ขั้นตอนแรกคือก่อนการเจรจา จนถึงขั้นตอนสุดท้ายคือการติดตามผลงานว่ามีผลดี หรือ ผลกระทบ อย่างไร หากค้นพบข้อบกพร่องก็สามารถที่จะแก้ไขได้ ตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน การทำ FTA นั้นมุ่งเน้นไปในด้านประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาจากการที่เห็นได้จากการเจรจาต่างๆที่ผ่านมา นั้น อุตสาหกรรมขนาดใหญ่เป็นส่วนที่ได้รับประโยชน์หลัก ขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับการกระทบมากกว่า